

STUDENTŲ MOKYMOSI VEIKSNIAI ATLIEKANT SOCIALINIO DARBO PRAKTIKĄ

Dr. Alina Petrauskienė
Dr. Rita Raudeliūnaitė

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Socialinio darbo katedra
Ateities 20, LT – 08303 Vilnius
Telefonas (8 5) 271 4716
Elektroninis paštas alina@mruni.lt, ritara@mruni.lt

*Pateikta 2009 m. rugsėjo 8 d.
Parengta spausdinti 2009 m. spalio 29 d.*

Santrauka

Straipsnyje nagrinėjami socialinio darbo studijų programos studentų studijų praktiką (socialines paslaugas teikiančiose organizacijose) palaikantys veiksniai, apimantys edukacinę aplinką, mokymosi vertinimą ir praktikos vadovo kompetenciją. Tyrime dalyvavo 62 Mykolo Romerio universiteto studentai. Nustatyta, kad studentų mokymasis atliekant praktiką vyksta socialines paslaugas teikiančiose organizacijose. Studentams svarbu, kad praktikos vadovai atsižvelgtų į studijų praktikos tikslą ir užduotis bei padėtų jas įgyvendinti. Studentų požiūriu, organizacijose atliekant praktiką siekiant skatinti mokymąsi svarbus neformalus bendravimas, veiklos refleksijos ir kokybinis pasiekimų vertinimas. Studentų studijų praktika daugeliu atvejų vertinama stebint jų veiklą, refleksijas, rečiau klausantis individualių pokalbių, organizacijos darbuotojų atsiliepimų, perskaičius veiklos aprašymą. Išryškėjo nuolatinio vertinamojo grįžtamojo ryšio su praktikos vadovu palaikymo stoka. Studentų tęstinio mokymosi atliekant praktiką lūkesčiai siejami su patyrusio praktikos vadovo gebėjimais organizuoti studentų mokymąsi atliekant praktiką, atlikti profesinės veiklos tyrimus įtraukiant studentus, ir jų veiklą analizuoti.

Pagrindinės sąvokos: studentai, edukacinė ir mokymosi aplinkos, vertinimas, praktikos vadovas, kompetencija.

Įžanga

Socialinio darbo universitetinės studijos neatsiejamos nuo studentų mokymosi atliekant praktiką socialines paslaugas teikiančiose vyriausybiniuose ir nevyriausybiniuose organizacijose. Sėkmingą studentų mokymosi organizacijose patirtį didžia dalimi lemia studentų, potencialių darbdavių (administratorių, socialinių darbuotojų, taip pat studentų praktikos vadovų) ir aukštosios mokyklos atsakingų dėstytojų sąveikos bei bendradarbiavimo ryšių plėtotė, formuojant palankią edukacinę aplinką.

P. Jucevičienė (2008) pateikia edukacinės ir mokymosi aplinkų charakteristikas. Edukacinė aplinka specialiai sukuriami ugdymo tikslais ir yra veikiama edukatoriaus(-ių). Edukacinė aplinka formuojama tikslo, besimokančiųjų mokymosi pajėgumų, turinio, metodų ir priemonių, fizinių įgyvendinimo sąlygų bei edukacinį tikslą įgyvendinančių žmonių (lektoriaus, instruktoriaus, mentoriaus). Asmeninė mokymosi aplinka apima: a) mokymosi tikslą; b) vietą ir erdvę, kurios turi ir ribas besimokantysis yra linkęs suvokti kaip asmeninę mokymosi aplinką; c) aktualią besimokančiajam informaciją; d) jam suprantamas ir priimtinas komunikacijos priemonės bei metodus; e) kitus mokymosi aplinkoje veikiančius asmenis. Autorė skiria potencialią mokymosi aplinką, susidarančią iš žmogaus veiklos situacijų, jo dalyvavimo bendroje su kitais asmenimis veikloje, kuriai vykstant keičiamasi informacija.

Studentams mokantis organizacijose ypač svarbi praktikos vadovo edukacinė kompetencija. D. G. Olsenas (1999) atkreipė dėmesį į tai, jog praktikos vadovas privalo turėti susidaręs hipotetinį studentų mokymosi modelį, kad galėtų nustatyti individualų jų pasiekimų lygį bei tobulėjimo kelią. Tik tuomet jis galės efektyviai padėti studentui įgyti profesinių gebėjimų, numatyti kliūtis ir padėti jas įveikti.

Patyrusio asmens (vadinamo mentoriumi, praktikos vadovu) pagalbos besimokančiajam bei veiklos etapai yra pasirengimas ir pirmasis susitikimas, bendros veiklos planavimas, pokalbių scenarijų numatymas, mentoriavimo eigos kontrolė ir vertinimas. Pažymėtinos tokios jo edukacinės funkcijos: stebėjimas, planavimas, konsultavimas, bendradarbiavimas ir vertinimas (Laužackas, Pukelis, Gurskienė ir kt., 2003). E. Hargreavesas (2005) skyrė mokymosi plėtros vertinimo (*assessment for learning*) veiksnius: užduočių arba siekinių kontrolė; informacijos apie tolesnį mokymosi etapą suteikimas; grįžtamasis ryšys siekiant pagerinti individualias studento(-ų) mokymosi strategijas, motyvuoti geriau suprasti mokymosi svarbą; pastangos daugiau sužinoti apie studento(-ų) mokymąsi; suteikti galimybę studentams atlikti savo mokymosi ir vertinimo kontrolę (refleksiją ir įsivertinimą). Ši charakteristika traktuojama kaip sudaranti prielaidą besimokančiajam pradėti nuolatos ir savarankiškai mokytis.

I. Dirgėlienė ir A. Kiaunytė (2008) pabrėžia, kad būtina aktyvinti socialinio darbo studijų programos studentus savarankiškai spręsti išylančias ir studijų proceso, ir praktinės veiklos problemas. Autorės pažymi, kad studentai, socialinio darbo praktikos metu susidūrę su sunkumais, abejonėmis, profesinės situacijos sudėtingumu arba nežinojimu, turi turėti galimybę aptarti, analizuoti, remdamiesi šiais veiklos etapais: situacijos pristatymas ir jos sudėtingumo aptarimas, problemišku klausimų kėlimas, pokyčių ieškojimas, minčių laisvumas bei apibendrinimas, praktinis eksperimentavimas. Kaip tai įgyvendinti?

Dabartiniu metu ieškoma galimybių plėtoti socialinio darbo superviziją kaip profesinių santykių konsultavimo praktiką. Supervizijos metu taikant refleksiją sudaromos galimybės įvertinti savo veiklą ir plėtoti profesinę socialinę kompetenciją (Naujanienė, 2007). W. Mullinas, J. Canningas (2007); C. Knightas (2001) ir M. Vonkas (1996) pažymi edukacinės supervizijos (*educational supervision*) taikymo aktualumą socialinio darbo studijose bei supervizoriaus edukacinę kompetenciją, lemiančią palankią studentui(-ams) mokymosi organizacijoje sąveiką, teorinių ir praktinių socialinio darbo žinių integraciją.

Tyrimo tikslas – nustatyti studentų mokymąsi praktikos metu palaikančius veiksnius. Tyrimo metu nagrinėjami šie klausimai: 1) Kokius mokymosi praktiką palaikančius veiksnius (tikslų ir užduočių aptarimas, informacijos pateikimas, veiklos refleksija, dialogas, grįžtamasis ryšys, vertinimas ir kita.) atpažįsta studentai? 2) Kokie studentų mokymosi praktikos metu vertinimo būdai? 3) Kokie organizacijos socialinio darbuotojo – studento praktikos vadovo gebėjimai yra reikšmingi studentams?

Tyrimo metodika

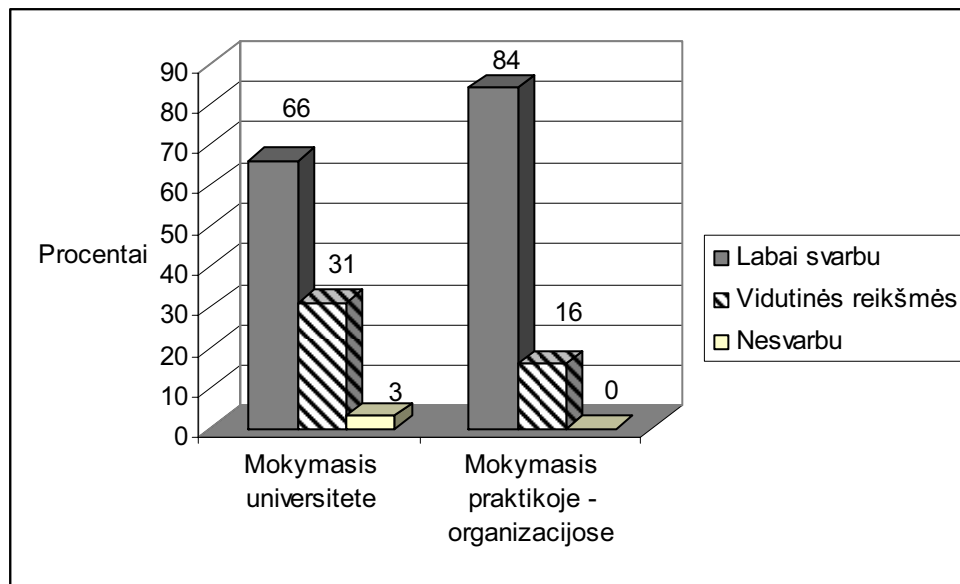
Tyrimo imtis – 62 respondentai. Tyrime dalyvavo Mykolo Romerio universiteto socialinio darbo pagrindinių studijų studentai. Tyrimas buvo atliekamas pasibaigus studijų praktikai (II kurso studijų praktikos programai įgyvendinti numatyta 160 val.). Dauguma studentų (73 proc.) profesinės veiklos žinias įgijo ir įgūdžius lavino šalies miestų (Vilniaus, Utenos, Joniškio, Šalčininkų, Ignalinos, Kupiškio, Alytaus, Prienų) valstybinėse (stacionariose ir bendruomeninėse) organizacijose, 27 proc. – nevyriausybinėse organizacijose (Didesnė dalis šių studentų sudarė praktinio mokymo sutartį su Vilniaus miesto nevyriausybinėmis organizacijomis). Tyrimas atliktas 2008 m. gruodžio mėnesį.

Tyrimo metodai. Duomenims rinkti taikyta apklausa raštu naudojant klausimyną. Studentų klausimyną sudarė 20 klausimų. Klausimų grupės apėmė edukacinės aplinkos, mokymąsi palaikančio vertinimo ir praktikos vadovo kompetencijos charakteristikas. Klausimyne vyravo uždaro tipo klausimai. Respondentai buvo prašomi pažymėti jiems reikšmingus ir jų mokymosi praktikoje pasitaikiusius, klausimyne pateiktus atsakymų variantus.

Duomenys analizuoti remiantis aprašomosios statistikos dydžiu – procentine išraiška.

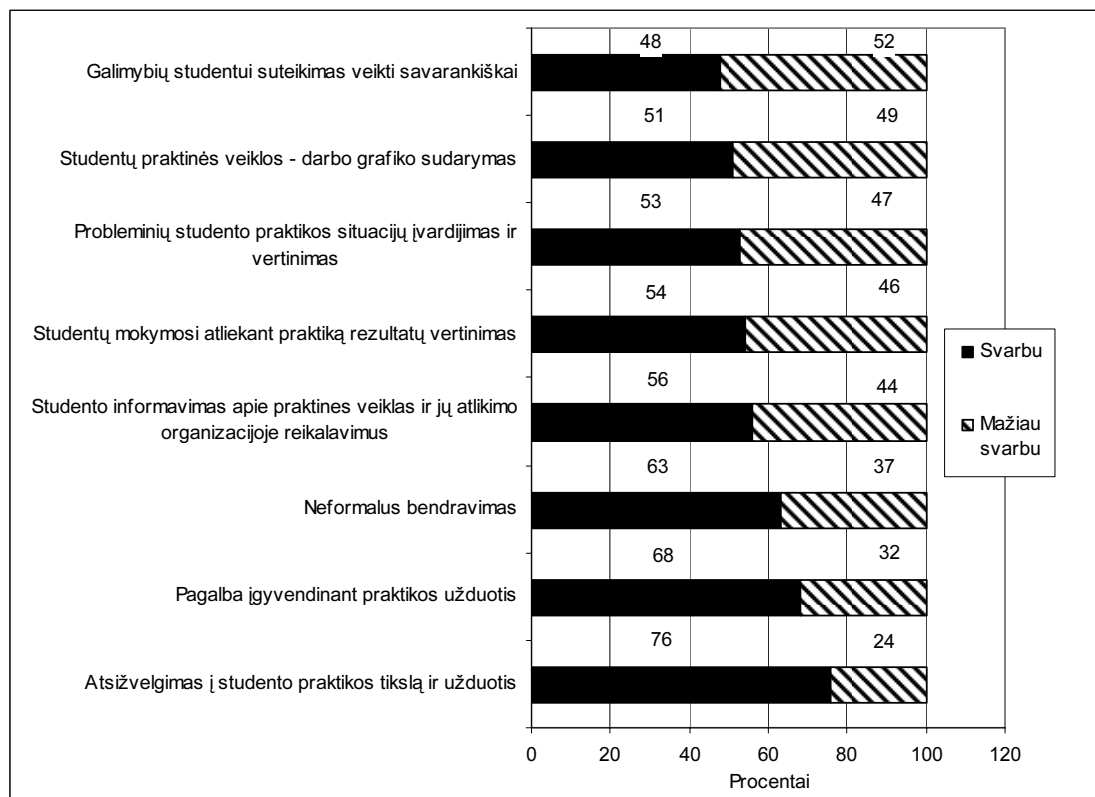
Tyrimo rezultatai

Dauguma (84 proc.) tyrime dalyvavusių socialinio darbo programos studentų mokymąsi socialines paslaugas teikiančiose organizacijose laiko reikšmingesniu nei universitete, nors universitetinė aplinka nemenkinama (66 proc.) (žr. 1 pav.). Darytina išvalga, kad įgyvendinant studijų praktikos organizacijoje programą formuojamas studento(-ų) supratimas, kad socialinio darbo profesionalumas įgyjamas susidūrus su realiais klientais ir praktinės veiklos situacijomis. B. Švedaitės nuomone (2007), aukštosios mokyklos suteikia būsimiems socialinio darbo specialistams tam tikrų žinių ir patirties, bet tikrasis profesionalumas gimsta tik dirbant praktinį darbą ir jį nuolat apmaštant, vertinant veiklos rezultatus.

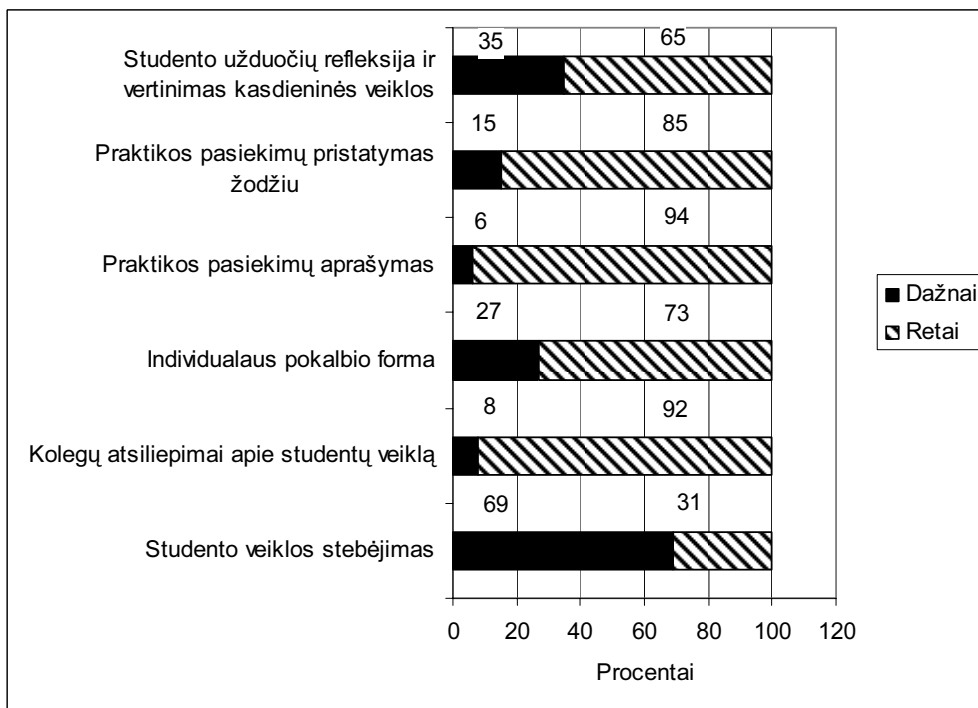
1 pav. Mokymosi universitete ir organizacijose vertinimas: studentų požiūris

Atlikus tyrimą išryškėjo studentų mokymąsi praktikos metu palaikantys veiksniai. Respondentai pažymi, kad svarbu jog organizacijose, kuriose jie įgyvendina savo studijų praktikos programą, būtų atsižvelgta į jų praktikos tikslą ir užduotis bei suteikta pagalba įgyvendinant numatytas užduotis (76 proc. ir 63 proc.) (žr. 2 pav.). Neformalus praktikos vadovo ir studento bendravimas yra būtina sąlyga mokymuisi palaikyti. Neformalaus bendravimo svarbą pažymėjo kiek daugiau nei pusė (63 proc.) studentų. Informavimo apie praktinės veiklos organizacijoje reikalavimus svarbą pažymėjo 56 proc. studentų, o probleminių studento praktikos situacijų ir pasiekimų vertinimas yra reikšmingas kiek daugiau nei pusei tyrime dalyvavusių respondentų (53 proc. ir 54 proc.).

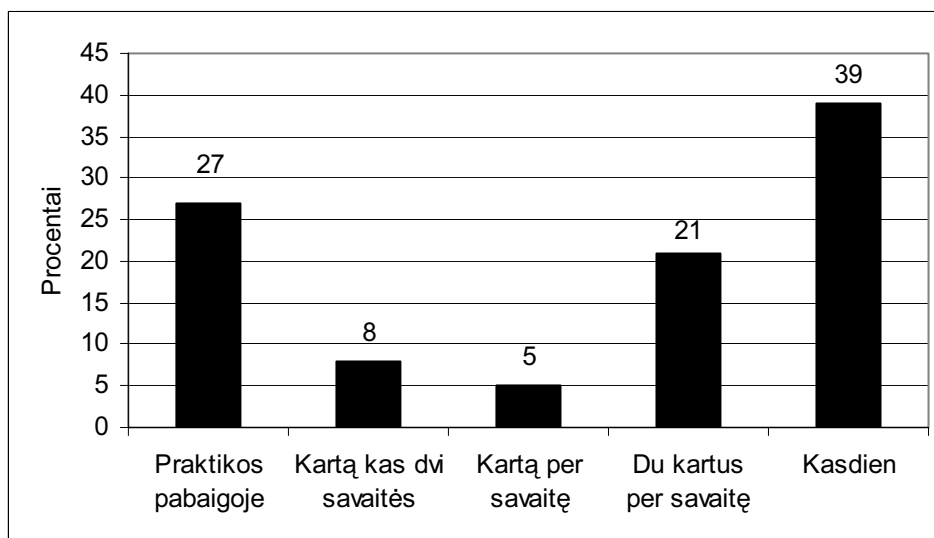
2 pav. Studentams svarbūs, mokymąsi praktikos metu palaikantys veiksniai

Siekta sužinoti, kokie studento(-ų) mokymąsi palaikantys vertinimo būdai buvo taikomi atliekant praktiką. Kiek daugiau nei pusė (69 proc.) studentų mano, kad praktikos vadovai jų pasiekimus dažnai vertino remdamiesi jų veiklos stebėjimu, tik daugiau nei trečdalis (35 proc.) studentų pažymėjo veiklos/užduočių refleksijas kasdieninėje veikloje, kiek daugiau nei ketvirtadalis (27 proc.) – individualius pokalbius. Nežymi dalis studentų nurodė, kad jų pasiekimai buvo vertinami pateikiant veiklos aprašymą, atsižvelgiant į praktikos vadovo, kolegų atsiliepimus (žr. 3 pav.).

3 pav. Praktikos vadovų taikomi studentų mokymosi ir veiklos vertinimo būdai: studentų požiūris

Darytina prielaida, kad organizacijose, kurios su studentais sudarė praktinio mokymo sutartis neįgyvendinta mokymąsi palaikanti vertinimo sistema (studentų refleksijos žodžiu ir individualūs kasdieniniai pokalbiai). Daugumos respondentų nurodytas vertinimo būdas stebint studento veiklą yra ribotas, paremtas vienkrypte vertinamąja informacija.

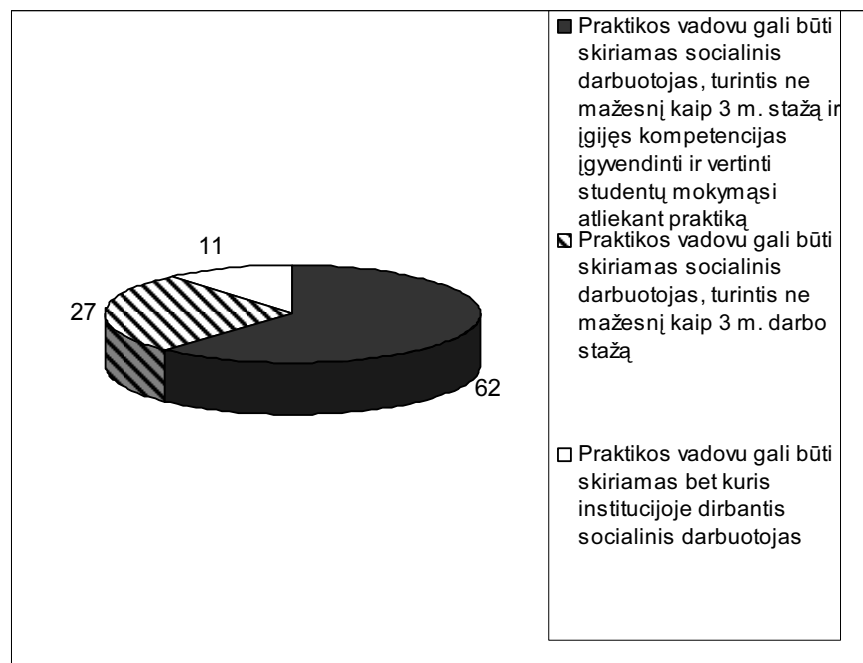

4 pav. Studentų mokymosi atliekant praktiką vertinimo dažnumas

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad tik daugiau nei trečdalis studentų kartu su praktikos vadovais kasdien aptarė ir vertino mokymosi atliekant praktiką rezultatus ir/ar išskylančias problemines situacijas, penktadalis tai darė du kartus per savaitę, mažiau nei dešimtadalis – kartą kas dvi savaites, nežymi dalis – kartą per savaitę (žr. 4 pav.). Pažymėtina, kad daugiau nei ketvirtadalis (27 proc.) studentų savo mokymosi pasiekimus aptarė su praktikos vadovais tik pasibaigus praktikai numatytam laikui. Mokymosi paradigmoje vertinimo tikslas – padidinti ryžtą, paskatinti mokymąsi, patikrinti mokymo esmės supratimą, gebėjimus, požiūrį į mokymąsi (Morkūnienė, 2008).

Darytina prielaida, kad stokojama grįžtamojo ryšio palankiai mokymuisi sąveikai palaikyti. Grįžtamasis ryšys palaiko mokymosi vidinę motyvaciją ir tęstinumą, tai mokymosi procesas ne tik studentui, bet ir praktikos vadovui, nes aktyvina abu proceso dalyvius, skatina formuluoti klausimus bei argumentuoti, padeda daugiau sužinoti apie mokymosi sėkmes ir kliūtis (Petrauskienė, 2008).

Respondentų požiūriu (62 proc.), praktikos vadovu gali būti skiriamas organizacijoje dirbantis socialinis darbuotojas, turintis ne mažesnę kaip 3 metų socialinio darbo stažą ir įgijęs kompetencijas organizuoti ir vertinti studentų mokymą/si atliekant praktiką (žr. 5 pav.). Tačiau tyrimo duomenys apie studentų praktikos vadovų socialinio darbo stažą atskleidė, kad beveik trečdalis socialinių darbuotojų vadovavimo praktiką atliekančių studentų mokymuisi patirtis buvo mažesnė nei trys metai. Tai įpareigoja aukštosios mokyklos atsakingus dėstytojus ir socialinius partnerius nuolat diskutuoti ir ieškoti bendrų sutarimų, siekiant apibrėžti socialinių darbuotojų – studentų praktikos vadovų – statusą bei kompetenciją įgyvendinant socialinio darbo studijų programų praktikos modelį (Raudeliūnaitė, Petrauskienė, Jančaitytė, 2008).

5 pav. Praktikos vadovo patirties vertinimas: studentų požiūris (proc.)

Pažymėtina, kad praktikos vadovų gebėjimą organizuoti studentų mokymąsi atliekant praktiką laiko labai svarbiais 92 proc. respondentų. 74 proc. studentų mano, kad praktikos vadovams labai svarbu mokėti atlikti profesinės veiklos tyrimus ir juos analizuoti įtraukiant studentus – 62 proc. apklaustųjų.

Išvados

1. Socialinio darbo studijų programos studentai atlieka praktiką ir mokosi socialines paslaugas teikiančiose organizacijose. Studentams svarbu, kad praktikos vadovai atsižvelgtų į studijų praktikos tikslą ir užduotis bei padėtų jas įgyvendinti. Studentų požiūriu, mokymuisi organizacijose skatinti svarbus neformalus bendravimas, veiklos refleksijos ir kokybinis pasiekimų vertinimas.

2. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad studentų mokymosi atliekant praktiką pasiekimai daugeliu atvejų vertinami stebint jų veiklą, rečiau individualiai bendraujant, taikant refleksijas, atsižvelgiant į organiza-

cijos darbuotojų atsiliepimus, remiantis jų veiklos aprašymu. Stokojama nuolatinio vertinamojo grįžtamojo ryšio su praktikos vadovu.

3. Studentams reikšminga socialinio darbuotojo – praktikos vadovo profesinė ir edukacinė organizacijoje patirtis, tačiau tyrimo rezultatai atskleidė, kad neretai studentų praktikai vadovauja menkai pasirengę tam darbui darbuotojai. Studentų tęstinio mokymosi atliekant praktiką lūkesčiai siejami su patyrusio praktikos vadovo gebėjimais organizuoti studentų mokymąsi atliekant praktiką, atlikti profesinės veiklos tyrimus ir juos analizuoti.

Literatūra

1. Dirgėlienė, I.; Kiaunytė, A. Praktika rengiant socialinius darbuotojus. Klaipėdos universiteto patirtis. Klaipėda, 2008.
2. Hargreaves, E. Assessment for learning? Thinking outside the (black) box. *Cambridge Journal of Education*. 2005, 2(35): 213–224.
3. Jucevičienė, P. Edukacinės ir mokymosi aplinkos – inovacijos socioedukacinio įgalinimo veiksnys. *Socialiniai mokslai*. 2008, 1(59): 58–70.
4. Knight, C. The Process of Field Instruction: BSW and MSW Students' Views of Effective Field Supervision. *Journal of Social Work Education*. 2001, 37(2): 357–379.
5. Laužackas, R.; Pukelis, K.; Gurskienė, O ir kt. Mentorius knyga. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2003.
6. Morkūnienė, V. Studentų vertinimo esmės kaita edukacinės paradigmos virsmo kontekste. *Socialiniai mokslai*. 2008, 4(62): 51–58.
7. Mullin, W.; Canning, J. Process Recording in Supervision of Students Learning to Practice with Children. *Journal of Teaching in Social Work*. 2007, 27(3/4): 167–183.
8. Naujanienė, R. Supervizijos samprata socialiniame darbe. Socialinio darbuotojo vaidmuo šiuolaikinėje visuomenėje: socialinio darbo patirtis. Vilnius: Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba, 2007.
9. Olsen, D. G. Constructivist principles of learning and teaching methods. Education, 1999. vol. 120.
10. Petrauskienė, A. Mokymąsi vystantis vertinimas – sumuojamojo ir formuojančiojo vertinimų sąveika kaip mokymosi tęstinumą ir kaitą sąlygojanti prielaida. *Sveikatos ir socialinių mokslų taikomieji tyrimai: sandūra ir sąveika*. 2008, 4(1): 11–16.
11. Raudeliūnaitė, R.; Petrauskienė, A.; Jančaitytė, R. Mykolo Romerio universiteto socialinio darbo studijų programų praktikos modelis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.
12. Svedaitė, B. Socialinio darbo kokybės dilema. Socialinio darbuotojo vaidmuo šiuolaikinėje visuomenėje: socialinio darbo patirtis. Vilnius: Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba, 2007.
13. Vonk, M. Female MSW Students' Satisfaction with Practicum Supervision: The Effect of Supervisor Gender. *Journal of Social Work Education*. 1996, 32.

FACTORS CONTRIBUTING TO STUDENT LEARNING IN INTERNSHIPS OF SOCIAL WORK

Dr. Alina Petrauskienė

Mykolas Romeris University

Dr. Rita Raudeliūnaitė

Mykolas Romeris University

Summary

The article analyzes factors contributing to field learning (in organizations providing social services) among students in the social work study programme, including educational environment, learning assessment and competence of the internship mentor. 62 Mykolas Romeris university students participated in the survey. The survey revealed that students choose to enter internships in organizations which take into consideration the student's internship goals and provide help in attaining them. Students articulate the need for unofficial communication, reflection on tasks and qualitative assessment of achievements. Student learning in internships is generally evaluated by observing student performance in tasks. On the other hand, personal conversation, reflection, peer evaluation by organization staff and written reflection are rarely used as evaluation tools. The study revealed a lack of maintained feedback between the internship supervisor and the student. In conclusion, the quality of student learning in internships contingent upon the competence of their mentor, such as ability in planning student learning, carrying out professional work review involving the students and analyzing its outcome.

Keywords: students, educational learning environment, assessment, internship mentor, competence